

VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE IV.

PŘÍSPĚVKY Z KONFERENCÍ ARCHEOLOGIE A VEŘEJNOST 2007 A 2012

**ÚSTAV PRO ARCHEOLOGII FF UK PRAHA
A VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE O.S.**

**PRAHA
2013**

EDITOŘI:

RENATA ŠMIDTOVÁ

MIROSLAV POPELKA

MIROSLAVA ŠMOLÍKOVÁ

MICHAL BUREŠ

NA OBÁLCE:

*část nástěnné jeskynní malby Lov na jeleny,
Španělsko, Caballos (paleolit)*

OBÁLKA A GRAFICKÝ DESIGN:

Zara Meduna

© AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ

© ÚSTAV PRO ARCHEOLOGII FF UK PRAHA

© VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE O.S.

VEŘEJNÁ ARCHEOLOGIE IV.

Příspěvky z konferencí Archeologie a veřejnost 2007 a 2012

První vydání 2013

ISBN 978-80-905579-1-8

VEŘEJNOST A ARCHEOLOGIE

LUBOŠ CHROUSTOVSKÝ – LIBOR
JANIČEK

MGR. LUBOŠ CHROUSTOVSKÝ, PH.D.,
KATEDRA ARCHEOLOGIE ZČU, SEDLÁČKOVA 15,
306 14 PLZEŇ, CHROUSTO@KAR.ZCU.CZ

MGR. LIBOR JANIČEK,
LIVE PROMO,
JANICEKLIBOR@LIVEPROMO.CZ

ÚVOD A CÍLE

Tento projekt byl ve svém počátku koncipován a následně zpracován jako příspěvek pro diskusi o vztahu veřejnosti a archeologie jako vědeckého oboru v rámci doktorandského Teoretického semináře na Katedře archeologie (dále jen KAR) Západočeské univerzity v Plzni. Místo obvyklého studia literatury jsme se rozhodli získat aktuální data vlastním terénním sběrem a jejich jednoduché vyhodnocení pak využít jako podklad ke zmíněné diskusi. Časově byl projekt od samého počátku omezen na jeden týden¹, včetně vypracování teoretických otázek, navržení způsobu sběru a zpracování dat a atraktivní prezentace výsledků tak, aby vyvolala podnětnou diskusi mezi účastníky semináře. Empirická data byla tedy získána v průběhu jednoho týdne v listopadu roku 2006. Jejich celkové a uspokojivé zpracování, včetně sepsání této zprávy, však bylo definitivně dokončeno až v únoru 2007.

Hlavním cílem projektu bylo získání aktuálních a relevantních dat, která měla sloužit jako podklad k diskusi o názoru široké (bez přímé vazby na obor) veřejnosti na archeologii jako vědu a způsob prezentace jejích výsledků. Průzkum se zaměřil převážně na subjektivní hodnocení dotázaných, jejich vlastní zkušenosti, postoje a názory, nikoliv na dílčí znalosti a faktický odborný přehled respondentů. Upřednostnění tohoto typu otázek vycházelo ze zaměření projektu a z předpokladu, že dané

¹ Obvyklá doba na vypracování diskusního příspěvku.

otázky může na základě autopsie zodpovědět téměř každý respondent.

Dalším naším cílem bylo získání empirických zkušeností s průzkumem tohoto druhu. Nabyté zkušenosti hodláme využít v navazujících, lépe specifikované a časově náročnější etapě představeného projektu Veřejnost a archeologie.

Realizovaný projekt byl zaměřen především na komparaci názorů hlavní cílové skupiny dotazovaných, tedy široké veřejnosti, s názory „čerstvých studentů“ (1. ročníku bakalářského studia) KAR ZČU v Plzni, kteří během zimního semestru prochází „prodlouženým přijímacím řízením“. Předpokládali jsme, že se projeví výrazné rozdíly v názorech lidí, kteří s archeologií přicházejí do kontaktu spíše „zvenčí“ a lidmi, kteří se rozhodli pro intenzivní formu kontaktu s archeologií, tedy pro její studium.

TEORETICKÉ PŘEDPOKLADY A OTÁZKY

Již při teoretické přípravě projektu jsme v první řadě předpokládali ochotu veřejnosti spolupracovat během výzkumu a zároveň možnost získat smysluplné informace. Naším záměrem bylo sledovat názory, zkušenosti a aktivity veřejnosti v následujících základních oblastech:

- bezprostřední myšlenkové asociace ve vztahu k archeologii a archeologům;
- osobní zkušenosti s činností archeologické obce;
- reflexe prezentovaných výsledků archeologického bádání;
- vlastní hlubší zájem o archeologii (obecně historii);
- obecné názory na význam archeologie (historie) v soudobé společnosti.

Pojem archeologie zde zahrnuje akademickou i památkovou sféru. Přiřazením pojmu historie v některých otázkách jsme zamýšleli postihnout zájem veřejnosti o minulost obecně, která, jak se také potvrdilo, bývá spíše vnímána právě v souvislosti s historií než s archeologií.

V rámci výše uvedených základních oblastí jsme otázky konkretizovali na základě následu-

jících tematických okruhů:

- vnímání činnosti archeologie a archeologů na základě znalostí, asociací, představ či zkušeností;
- osobní zkušenosti s archeologií, osobní kontakt s archeologem a jeho případný vliv na vztah respondenta k archeologii;
- sledování výsledků archeologie, hodnocení efektivity a srozumitelnosti formy jejich prezentace;
- vlastní zájem a aktivity při seznamování se s minulostí;
- postoje a názory při obecném hodnocení významu archeologie, historie a vzdělání na základě studia minulosti.

METODY SBĚRU A ZPRACOVÁNÍ DAT

Průzkum byl již od počátku postaven především na dotazování formou osobního kontaktu s respondentem cílové skupiny. V minimální míře jsme však využili i další možnosti dotazování: třetí osoba, která dotazník předložila respondentovi či kontakt prostřednictvím e-mailu. Při přímém kontaktu s respondentem jsme pokládali otázky a zapisovali odpovědi. Pokud však bylo výslovným přáním respondenta vyplnit dotazník vlastní rukou, vyplnil jej v soukromí individuálně. Studenti KAR vyplňovali dotazníky hromadně za přítomnosti jednoho z autorů, který jednotlivé otázky blíže specifikoval. Respondenti byli žádáni o bezprostřední odpovědi, které nevyžadují žádné složité myšlenkové konstrukty. Na základě absence zkušeností s výzkumem tohoto druhu jsme nezohlednili roli mluvené řeči a tištěného textu ve srozumitelnosti otázky, ochotu a vůli odpovědět atd. (viz kapitola Diskuse).

Informace byly sbírány prostřednictvím dotazníku, který byl omezen na patnáct

stručných a jednoduše postavených otázek². Důležitý byl především rychlý sběr informací a minimální časová náročnost z hlediska respondentů. Z našeho pohledu byl důležitým aspektem např. výběr prostoru pro kontakt s respondenty. Vyzkoušena proto byla rozmanitá místa od univerzitního prostředí až po kontakt na ulici.

Dotazník byl sestaven především se záměrem získání originálních názorů a odpovědí respondentů. Kromě otázek typu ano/ne proto nebyly vytvořeny kategorie předem daných odpovědí (s výjimkou otázky č. 6). Každá otázka typu ano/ne měla navíc příslušný prostor pro specifikaci zvolené odpovědi. Sledována byla také základní demografická data respondentů (pohlaví, věk, dosažené vzdělání a profese).

Získané odpovědi byly uloženy do databáze (MS Access), a to v jejich původní formě. Data, která se nám podařilo shromáždit, byla v naprosté většině nominálního nebo dichotomického charakteru (ano/ne, muž/žena). Výjimku tvoří numerické hodnoty věku respondentů. Kvalitativně rozmanité informace ze získaných odpovědí bylo tedy nutné převést na obecnější nominální kategorie. Takto získané kategorie pak bylo možné kvantitativně vyhodnotit (Statistica 6.0, MS Excel). Výhodu tohoto exploračního přístupu shledáváme v tom, že lze získat originální názory veřejnosti, jež nejsou omezeny předem danými typy odpovědí, které navíc s respondentem mohou do určité míry i manipulovat. Nevýhoda tohoto přístupu však spočívá ve velmi pracné přípravě dat ke statistickému zpracování a riziku subjektivního pohledu autorů při stanovení míry generalizace.

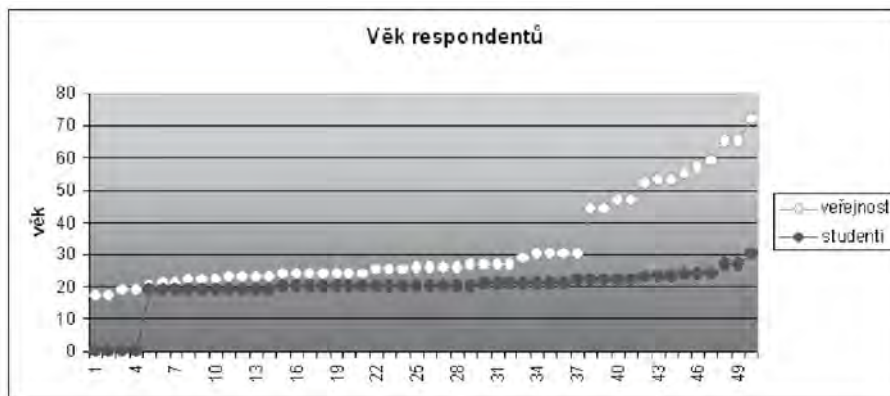
² Dotazník měl svým rozsahem (1 strana A4, velikost písma 12, jen 15 otázek) navodit pocit jednoduchosti, srozumitelnosti a hlavně časové nenáročnosti vyplnění již na první pohled (viz přílohy).

VÝSLEDKY

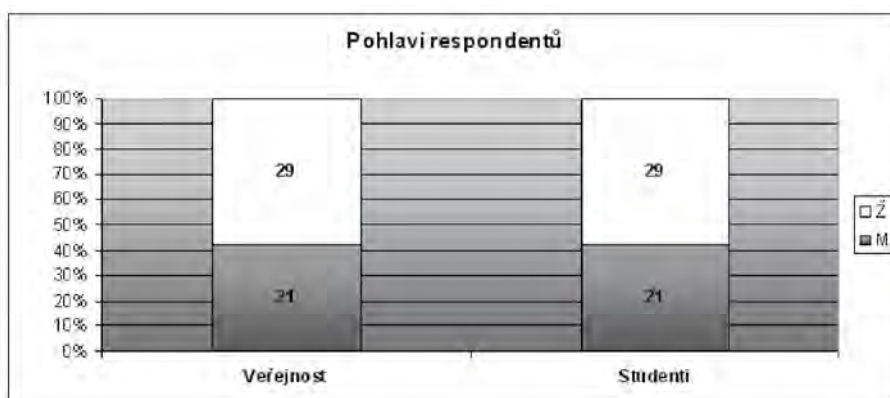
1. Charakteristika cílových skupin respondentů

Celkem bylo dotázáno sto respondentů ze dvou cílových skupin. Za hlavní cílovou skupinu jsme považovali padesát respondentů z řad široké veřejnosti. Věk těchto respondentů se v naprosté většině pohyboval v intervalu od 17 do 30 let. Nejstarší respondent dosáhl věku 72 let (graf 1). Z hlediska pohlaví respondentů lze konstatovat, že převažují ženy (58%) nad muži (42%; graf 2). Na základě dosaženého vzdělání lze danou skupinu charakterizovat převahou respondentů středoškolského vzdělání (54%), zbývající část respondentů uvedla vzdělání vysokoškolské (26%), základní (10%), vyšší odborné (4%) a 6% respondentů své vzdělání zamlčelo (graf 3). Složení souboru respondentů z řad široké veřejnosti na základě jejich profese lze sledovat na grafu 4. Převažují studenti (32%), další výrazně zastoupené skupiny představují lidé zaměstnaní ve školství (12%), službách (12%), administrativní sféře (12%) a v prostředí informačních technologií (8%; IT v grafu 4). Bylo velmi potěšující, že 92% respondentů z popisované cílové skupiny uvedlo, že věděli o existenci KAR ZČU před naším dotazováním. Jedním z faktorů může být celkem vysoké zastoupení respondentů pocházejících právě z univerzitního prostředí ZČU (42% respondentů), dále může být tento vysoký údaj mírně zkreslen také tím, že jsme v časové tísní průzkumu oslovili mezi jinými i některé z našich přátel (v rámci ZČU či mimo univerzitní prostředí).

Druhá cílová skupina sestávala z padesáti respondentů z řad studentů 1. ročníku bakalářského studia oboru Archeologie na KAR. Je tedy zřejmé, že věkové složení této skupiny bylo vymezeno mnohem užším intervalem (19 až 30 let) nežli u první cílové skupiny, přičemž 8% respondentů svůj věk neuvedlo (graf 1). Zastoupení obou pohlaví bylo shodné jako ve skupině veřejnosti (graf 2). Přestože 6% respondentů své pohlaví neuvedlo, podařilo se

Graf 1. Věk respondentů. Uvedlo 50 respondentů veřejnosti a 46 studentů

Graf 2. Pohlaví respondentů. Uvedlo 50 respondentů veřejnosti a 50 studentů

Graf 3. Vzdělání respondentů veřejnosti. Uvedlo 50 respondentů

Graf 4. Profese respondentů veřejnosti. Uvedlo 50 respondentů

nám je určit na základě dalších odpovědí nebo stylu písma. Vzdělání respondentů je určeno přijímacími podmínkami studia na vysoké škole (středoškolské vzdělání ukončené maturitou), profese u této skupiny sledována nebyla.

2. Srovnání názorů a zkušeností široké veřejnosti a čerstvých studentů archeologie

V této kapitole přinášíme výsledky průzkumu prostřednictvím otázek zařazených do celkem pěti obecných bloků (tabulka 1). V každém bloku uvádíme znění jednotlivých otázek, charakter odpovědí široké veřejnosti doprovázené srovnáním se stanovisky studentů 1. ročníku bakalářského studia KAR. Text je doprovázen sloupcovými grafy znázorňujícími vždy odpovědi obou cílových skupin (veřejnosti i studentů) na konkrétní otázku. Výsledky odpovědí typu

Tabulka 1: Seznam bloků a příslušných otázek

Blok	Otázky
A - Myšlenkové asociace ve vztahu k archeologii a archeologům	1, 3
B - Osobní zkušenosti s archeologií	2, 4, 5,
C - Reflexe prezentovaných výsledků archeologie	6, 9, 10, 11
D - Vlastní hlubší zájem o archeologii (či historii)	7, 8
E - Obecné názory na význam archeologie či historie v současné společnosti	12, 13, 14

ano/ne jsou uvedeny vždy v souhrnné tabulce. Pokud v textu uvádíme četnosti v procentech, specifikujeme z jakého celku jsou odvozena.

A) Bezprostřední myšlenkové asociace ve vztahu k archeologii a archeologům

V prvním bloku otázek jsme se pokusili zachytit bezprostřední myšlenkové asociace v souvislosti s archeologií a samozřejmě také s archeology. Na úvod dotazníku jsme tedy položili následující otázky: „Co Vás první napadne, když slyšíte slovo archeologie?“ (otázka 1) a „Jak si představujete prototyp archeologa?“ (otázka 3). Respondenti často uváděli více než jednu asociaci. Hlavní význam jsme však při zpracování přikládali prvnímu uvedenému pojmu – asociaci. Konkrétní asociace jsme sloučili do „příbuzných“ kategorií a vyhodnotili jsme až tyto nově vzniklé kategorie. Na uvedené dvě otázky odpověděli všichni respondenti (včetně odpovědi „nevím“).

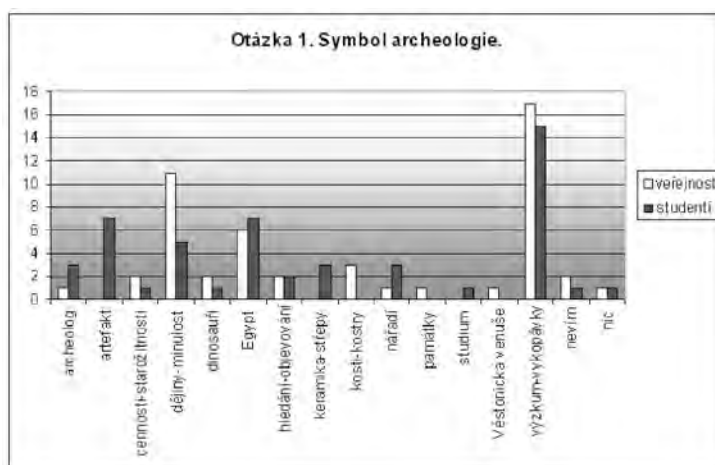
Široká veřejnost měla archeologii nejvíce spojenou s výzkumem, konkrétně s „vykopávkami“ 34 % (podobně např. též Mikešová 2012, 95–99, pozn. 66; Pokotylo - Guppy 1999, 402; Ramos - Duganne 2000, 10–14), dále obecně s dějinami, historií a minulostí (22%) či s Egyptem (12%). Ostatní kategorie odpovědí nepřesáhly hranici četnosti 6% (graf 5). Nepřekvapily nás odpovědi zařazené do kategorií: kosti/kostry, hledání/objevování/odhalování, cennosti/po-

klady/starožitnosti, archeolog, nářadí, památky/památná místa a Věstonická Venuše. Jisté překvapení v nás však vyvolaly asociace s dinosaury (4%)!

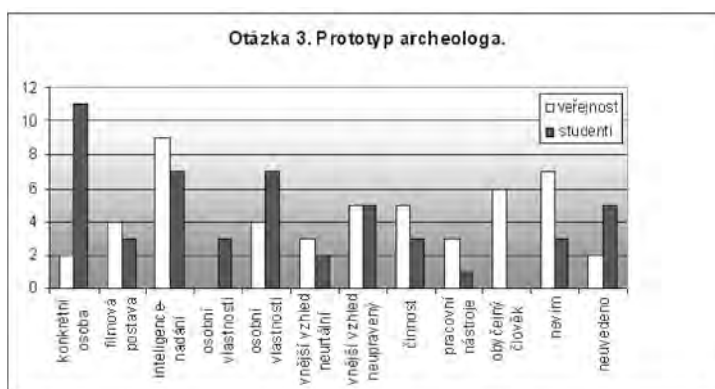
U studentů celkem shodně zvítězil výzkum (30%), avšak četnosti ve zbývajících kategoriích se již značně lišily. Větší zájem či vliv počínajícího studia lze spatřit za asociací s pojmem artefakt (14%). Podobné četnosti jako u veřejnosti zaznamenal starověký Egypt (12%). Vyšší zastoupení měly také dějiny/historie/minulost (10%). Zbývajících kategorie nepřesáhly hranici četnosti 6%. Objevily se zde nové kategorie: archeolog, studium, chyběla kategorie památky a překvapivě i kosti/kostry. Kategorie dinosauri (2%) by se zde však již objevit neměla!

Pokud archeology zajímá, jak je vnímá veřejnost, pak mají možnost shlédnout graf 6. Veřejnost celkem shovívavě uváděla svojí představu archeologa nejčastěji jako inteligentního, nadaného či odhodlaného jedince (18% respondentů). Velmi často byli archeologové vnímáni jako obyčejní lidé (12%) či na základě vnějšího neupraveného vzhledu (10%), určité činnosti (10%), dle osobních „nestandardních“ vlastností (8%) či ve spojení s filmovými postavami (Indiana Jones, Lara Croft; 8%). Méně často byli hodnoceni dle vnějšího „neutrálního“ vzhledu (6%), pracovních nástrojů (6%) a dva respondenti dokonce uvedli konkrétního archeologa. Studenti naopak nejčastěji uváděli jako „prototyp“ archeologa konkrétní osoby (zejména vyučující na KAR; 22%; graf 6). Dále popisovali archeology také jako

inteligentní, nadané či odhodlané jedince (14%) či jedince s nestandardními osobními vlastnostmi (14%). Méně často byli archeologové spojeni s neupraveným vnějším vzhledem (10%), filmovou postavou (6%) či pozitivními osobními vlastnostmi (6%). Za nejméně nápadný lze považovat „normální“ vzhled. Nikoho ze studentů nenapadlo charakterizovat archeologa jako obyčejného člověka. Konkrétní odpovědi na tuto otázku se vyhýbala spíše veřejnost (18%) nežli studenti (6%).

Graf 5. Otázka 1. Co Vás první napadne když slyšíte slovo archeologie? Odpovědělo 50 respondentů veřejnosti a 50 studentů

Graf 6. Otázka 3. Jak si představujete prototyp archeologa? Odpovědělo 50 respondentů veřejnosti a 50 studentů

Tabulka 2: Odpovědi typu ano/ne na otázky bloku B

číslo otázky	veřejnost		studenti		celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
2	18	32	48	2	66	34
4	34	16	41	9	75	25
5	19	31	19	31	38	62

B) Osobní zkušenosti s činností archeologické obce

Do tohoto bloku spadají otázky označené čísly 2, 4 a 5: „Máte nějakou osobní zkušenost s archeologií?“, „Znáte osobně nějakého archeologa?“, „Pokud ano, ovlivnil nějakým způsobem Váš vztah k archeologii, historii či památkám?“. Výsledky odpovědi typu ano/ne shrnuje tabulka 2.

Celkem osmnáct respondentů z řad veřejnosti uvedlo, že mají osobní zkušenost s archeologií, nejčastěji uváděli brigádní účast

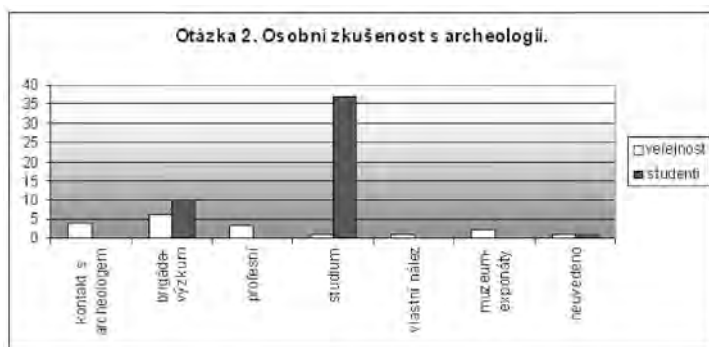
na výzkumu (32% z kladně odpovídajících respondentů), kontakt s archeologem (21%), zkušenosti vyplývající z vlastní profese (spolupráce s archeology a podobně; 16%; graf 7). Pozoruhodné je, že jako zkušenost s archeologií uváděla veřejnost také návštěvu muzea (11%), samostudium, vlastní nálezy či film (každá kategorie 5%).

Studenti nabyli své zkušenosti během podzimní praxe a tak není divu, že uváděli právě účast na výzkumu (21%), avšak častěji si vzpomněli na probíhající studium (77%). U této cílové skupiny je zarážející nulový výskyt odpovědi kontakt s archeologem, což by mohlo být teoreticky zahrnuto v obecné odpovědi studium (graf 7).

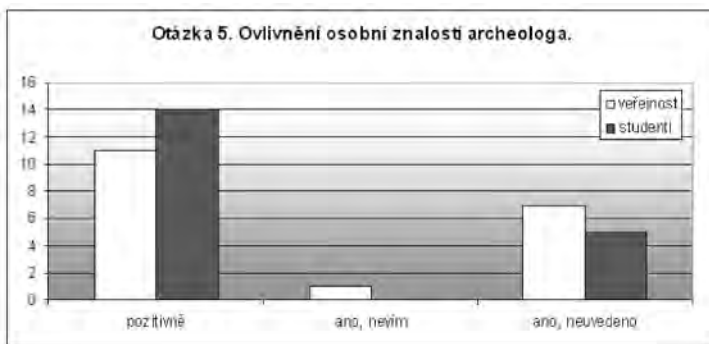
Na otázku ohledně osobní znalosti archeologa odpovědělo kladně třicet čtyři respondentů z řad veřejnosti (tabulka 2). Ačkoliv část respondentů byla tvořena lidmi, kteří nás znali, zdaleka nelze tento výsledek vysvětlit pouze tímto faktorem. Celkem devatenáct respon-

dentů dále uvedlo, že osobní kontakt s archeologem ovlivnil jejich vztah k archeologii, historii a památkám. Více než polovina těchto respondentů (11) potvrdila, že toto ovlivnění proběhlo v pozitivní rovině, zbývající část se blíže nevyjádřila (graf 8).

U studentů jsme předpokládali osobní znalost nějakého archeologa, a to i přes nulový význam kontaktu s archeologem při získávání osobních zkušeností zjištěný díky otázce 2. Přesto se našlo

Graf 7. Otázka 2. Máte osobní zkušenost s archeologií? Zde kladné odpovědi 18 respondentů veřejnosti a 48 studentů

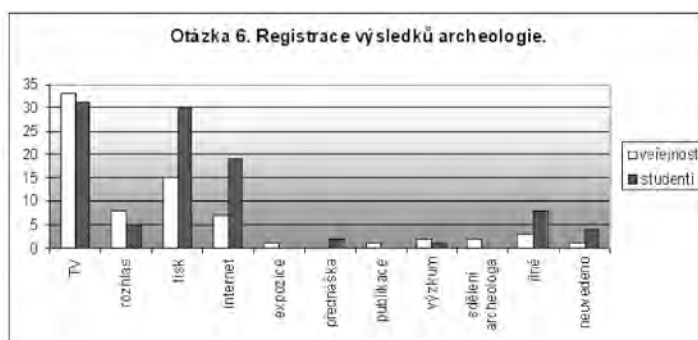

Graf 8. Otázka 5. Ovlivnila osobní znalost archeologa Váš vztah k archeologii, historii či památkám? Zde kladné odpovědi 19 respondentů veřejnosti a 19 studentů

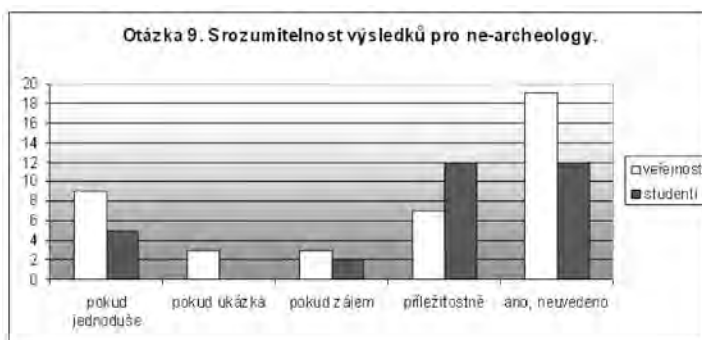
devět respondentů, kteří uvedli opak. Znalost archeologa studenty ovlivnila ve stejném počtu devatenáct respondentů, z nichž čtrnáct uvedlo, že pozitivně (graf 8). Je téměř zarážející, že ačkoliv studenti nabýli své zkušenosti s archeologií až během studia a terénního výzkumu (94% respondentů), přičemž při obou činnostech přišli do kontaktu s celou řadou archeologů, pouze devatenáct z nich uvedlo, že znalost archeologa ovlivnila jejich vztah k archeologii.

Tabulka 3: Odpovědi typu ano/ne na otázky bloku C

číslo otázky	veřejnost		studenti		celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
6	42	8	50	0	92	8
9	41	9	31	19	72	28
10	28	22	34	16	62	38

Graf 9. Otázka 6. Zaregistroval/a jste v poslední době nějaké výsledky archeologů? Zde kladné odpovědi 42 respondentů veřejnosti a 50 studentů

Graf 10. Otázka 9. Domníváte se, že prezentované výsledky archeologů jsou ne-archeologům srozumitelné? Zde kladné odpovědi 41 respondentů veřejnosti a 31 studentů

C) Reflexe prezentovaných výsledků archeologického bádání

V tomto bloku bylo zastoupeno nejvíce otázek (čísla 6, 9, 10, 11): „Zaregistroval/a jste v poslední době nějaké výsledky archeologů?“, „Domníváte se, že prezentované výsledky archeologů jsou ne-archeologům srozumitelné?“, „Myslíte si, že archeologové prezentují své výsledky vhodným způsobem?“, „Jaký způsob prezentace archeologie považujete za nejefektivnější?“.

Na otázku 6 odpovědělo kladně celkem 92% všech respondentů (tabulka 3). Zbývajících 8% tvořilo záporné odpovědi z řad veřejnosti. U této otázky jsme připravili pomocné kategorie (např. TV, tisk) a každý respondent měl možnost uvést více než jednu z nich. Veřejnost registrovala výsledky archeologů nej-

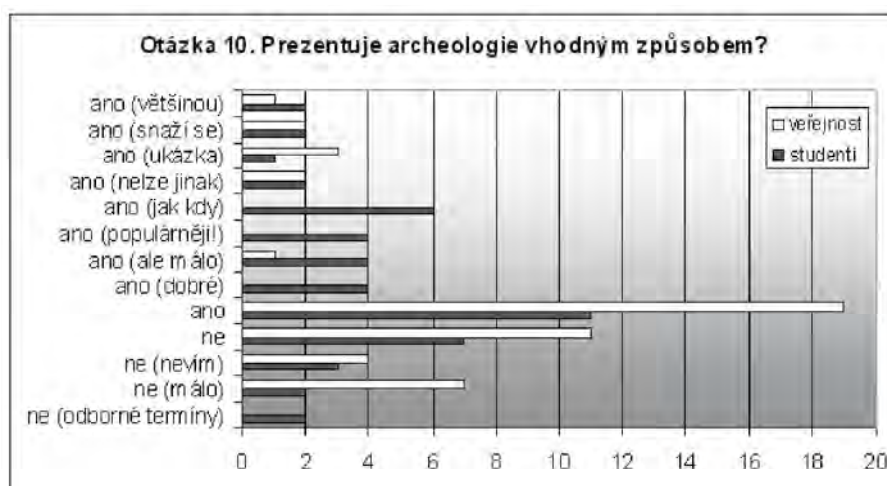
častěji v televizním vysílání (33 respondentů; TV převládá též v Severní Americe, např. Pokotylo - Guppy 1999, 404–405; Ramos - Duganne 2000, 16–18), méně pak v tisku (15), za marginální zdroje informací považovala veřejnost rozhlas (8) a překvapivě internet (7). Připravenou škálu kategorií jsme museli při zpracování rozšířit také o možnost dozvědět se o výsledcích archeologie v průběhu terénního výzkumu, či prostřednictvím sdělení samotného archeologa (celkem 4 respondenti).

Návštěvu expozice či četbu odborné publikace uvedli pouze dva respondenti. Jen jeden respondent (např. v Severní Americe návštěva expozice naopak převládá; např. *Pokotylo - Guppy* 1999, 404–405; *Ramos - Duganne* 2000, 21–22) nespecifikoval svou kladnou odpověď. V odpovědích studentů také převažovalo sledování výsledků archeologie prostřednictvím televize (31) a tisku (30), mnohem častěji však studenti uváděli internet (19). Také pro studenty představoval rozhlas nevýznamný zdroj informací (5), zbývající kategorie byly zastoupeny pouze v minimální míře. Bylo pro nás velkým překvapením, že žádný ze studentů nezaregistroval během prvního semestru svého studia výsledky archeologie v odborné publikaci. Pouze čtyři studenti svou kladnou odpověď blíže nespecifikovali.

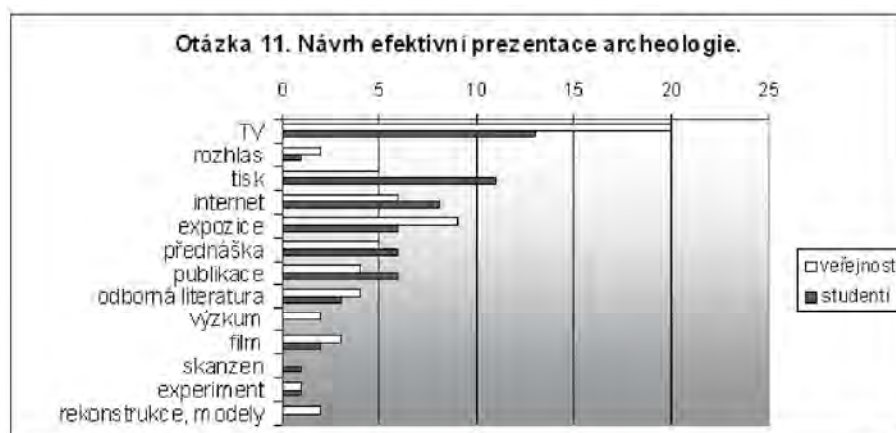
Je zajímavé, že celkem 72% všech respondentů považovalo prezentaci výsledků archeologie za srozumitelnou i pro občany profesně se pohybující mimo tento vědní obor (tabulka 3). V řadách veřejnosti se ke kladné odpovědi přiklonilo celkem čtyřicet jedna respondentů, z toho devatenáct bez bližší specifikace, dvanáct jich uvedlo, že pouze příležitostně (většinou popsáno slovy: „jak kdy“), zatímco zbývající se vyjádřili o lepší srozumitelnosti jen pokud jsou výsledky prezentovány jednoduše (9).

Z pohledu veřejnosti měla na srozumitelnost vliv také názorná ukázka (3) či vlastní nadšení a zájem (3; graf 10). Odpovědi studentů v naprosté většině korespondovaly s trendy zachycené u veřejnosti. Kladně odpovědělo třicet jedna studentů, dvanáct bez bližší specifikace, dvanáct jich uvedlo, že pouze příležitostně, pět zdůraznilo podmínku jednoduchosti a dva podmínku vlastního zájmu. Nižší počet kladně odpovídajících studentů oproti veřejnosti lze zřejmě z větší části připsat nabytým zkušenostem s odbornou literaturou a zvláště terminologií (minimálně v rámci výuky), která mohla být pro studenty na počátku jejich studia nesrozumitelná.

Při subjektivním hodnocení způsobu prezentace výsledků archeologie se 62% všech respondentů přiklonilo k názoru, že výsledky archeologů jsou vhodně prezentované (tabulka 3). Veřejnost toto stanovisko vyjádřila dvaceti osmi hlasy, přičemž devatenáct respondentů své kladné odpovědi nezdůvodnilo (graf 11). Pouze čtyři respondenti zvolili odpověď „ne, nevím“. Specifikace kladných odpovědí byly značně variabilní: „většinou ano“, „archeologové se snaží“, „archeologové to ukážou“, „nelze ani jinak“, „vhodně, ale málo“. Naopak záporné odpovědi takovou variabilitu nevykazovaly. Pokud se již rozhodli svůj názor zdůvodnit, vyzdviho-

Graf 11. Otázka 10. Myslíte si, že archeologové prezentují své výsledky vhodným způsobem? Odpovědělo 50 respondentů veřejnosti (28 kladně) a 50 studentů (34 kladně)

Graf 12. Otázka 11. Jaký způsob prezentace archeologie považujete za neefektivnější? Odpovědělo 46 respondentů veřejnosti (z toho 6 odpovědělo „nevím“) a 50 studentů

vali nedostatečnou frekvenci archeologických prezentací (viz kategorie „ne – málo“ v grafu 11). Zajímavý je však fakt, že ač ne veřejnost, ale právě studenti zdůvodnili nevhodný způsob prezentace výskytem odborných termínů, i přes to se vyjádřili kladně ve větším počtu (34) než veřejnost. Zdůvodnění kladných odpovědí se rozšířilo o kategorie: „jak kdy“, „vhodně, ale raději více populárně“ a „dobrý způsob“. Jedenáct studentů svou kladnou odpověď nezdůvodnilo, zápornou odpověď pak nezdůvodnili už jen tři studenti.

Na naši výzvu k návrhu efektivnějšího způsobu prezentace, jakého by mohli archeologové využít, odpovědělo 96% všech respondentů (tabulka 3). Ze skupiny veřejnosti čtyři respondenti neodpověděli vůbec a šest odpovědělo „nevím“ (graf 12). Zbývající respondenti navrhovali nejčastěji prezentaci v rámci televizního vysílání (20), mnohem méně již speciální expozici (9), internet (6), tisk (5) nebo přednášku (5). Ostatní návrhy nepřekročily hranici četnosti pěti záznamů. Zajímavé je, že zástupci veřejnosti navrhovali také odbornou literaturu, což by mohlo souviset s obecnou neinformovaností o početnosti a tematické variabilitě odborných publikací a dále s neznalostí terminologické náročnosti takových publikací. Oproti studentům navrhla veřejnost také prezentaci během terénního výzkumu a prostřednictvím

Tabulka 4: Odpovědi typu ano/ne na otázky bloku D

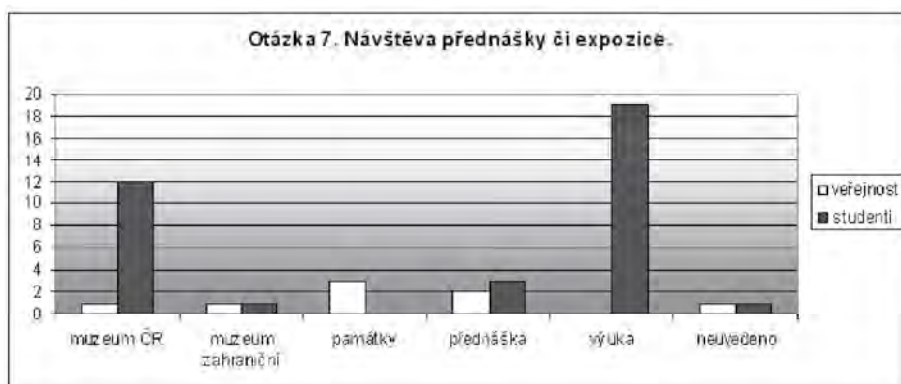
číslo otázky	veřejnost		studenti		celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
7	8	42	36	14	44	56
8	8	42	42	8	50	50

rekonstrukcí či modelů. Studenti 1. ročníku odpověděli všichni. Nejčastěji opět navrhovali více programů s archeologickou tematikou v televizi (13 respondentů) a tisku (11), dále preferovali internet (8), v menší míře pak expozici (6), přednášku (6) nebo publikaci (6). Ostatní návrhy nepřesáhly počet tří záznamů. Na rozdíl od veřejnosti upozornili studenti na význam skanzenů.

D) Vlastní hlubší zájem o archeologii (obecně historii)

V bloku D jsme zjišťovali vlastní iniciativu a hlubší zájem respondentů o archeologii/historii v poslední době. Položili jsme proto otázky číslo 7 a 8: „Navštívil/a jste v poslední době nějakou přednášku či expozici s archeologickou tematikou?“ a „Koupil/a jste si v nedávné době nějakou publikaci se zaměřením na archeologii či historii?“.

V řadách veřejnosti jsme neočekávali mimořádnou iniciativu při vyhledávání a navště-

Graf 13. Otázka 7. Navštívil/a jste v poslední době nějakou přednášku či expozici s archeologickou tematikou? Zde odpovědi 8 respondentů veřejnosti a 36 studentů

vování přednášek či expozic. Již u otázek 6 a 11 (viz výše) jsme narazili na malou míru zájmu o archeologické expozice či přednášky a získané odpovědi na otázku 7 tento stav výstižně potvrdily. Pouze osm z padesáti respondentů odpovědělo kladně (tabulka 4). Nejvyšší četnost jsme přitom zaznamenali u kategorie, kterou jsme museli vytvořit dodatečně při zpracování na základě odpovědí respondentů – „památky či památná místa“ (3 respondenti; graf 13). Velmi nízké četnosti (1 či 2 respondenti) jsme zaznamenali také u kategorií: muzeum (v ČR i zahraničí) a přednáška. Studenti výrazně zvýšili četnosti kladných odpovědí především díky tomu, že uváděli přednášky v rámci výuky na KAR. Jen dvanáct respondentů uvedlo návštěvu českého muzea a jeden dokonce i zahraničního, přesto byly aktivity studentů v této oblasti nevýrazné. Návštěvy památek na rozdíl od veřejnosti studenti neuváděli.

Otázka 8 přinesla velmi podobné výsledky jako předchozí (tabulka 4). Veřejnost skončila se stejným poměrem kladných a záporných odpovědí („ano“ pouze 8 respondentů), zatímco studenti vykazali vyšší četnosti („ano“ 42 respondentů), což může být částečně způsobeno také nákupem knih potřebných pro studium.

Tabulka 5: Odpovědi typu ano/ne na otázky bloku E

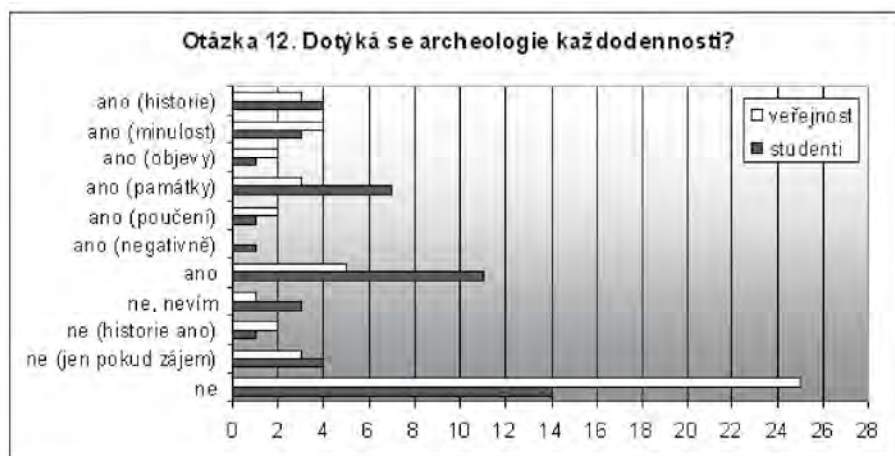
číslo otázky	veřejnost		studenti		celkem	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
12	19	31	28	22	47	53
13	48	2	42	8	90	10
14	13	37	2	48	15	85

E) Obecné názory na význam archeologie (historie) v soudobé společnosti

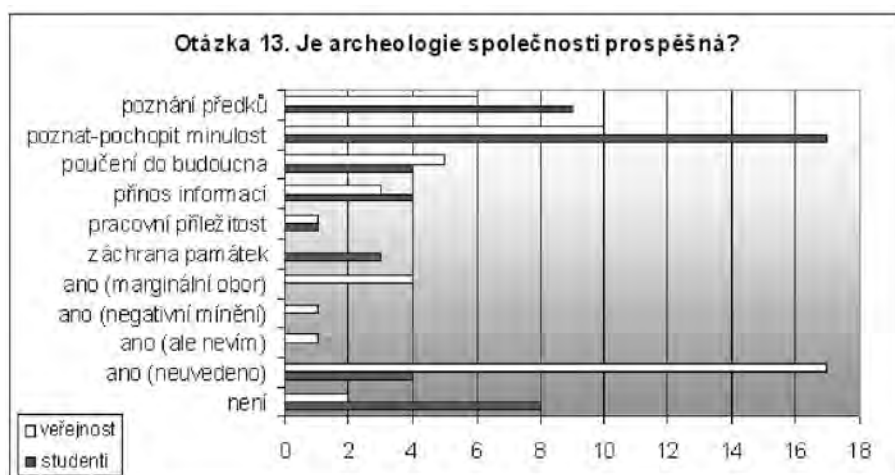
Poslední blok E byl zaměřen na obecné názory, které panují v obou cílových skupinách na roli a význam archeologie v běžném životě jedince a společnosti. Proto jsme zařadili otázky 12, 13, 14: „Dotýká se podle Vás archeologie či historie každodenního života každého z nás?“, „Myslíte si, že je archeologie pro společnost prospěšná?“, „Myslíte si, že by dějepis měl být na školách volitelným předmětem?“.

Na nejednoznačně formulovanou³ otázku 12, ohledně bezprostředního kontaktu archeologie (historie) s každodenním životem každého z nás, odpověděla kladně téměř polovina všech dotázaných (47%; tabulka 5). V řadách veřejnosti převládl záporný názor (331 respondentů). Většina respondentů z obou cílových skupin svou odpověď také zdůvodnila

³ Jak se ukázalo již během terénní fáze průzkumu.

Graf 14. Otázka 12. Dotýká se podle Vás archeologie či historie každodenního života každého z nás? Odpovědělo 50 respondentů veřejnosti a 50 studentů

Graf 15. Otázka 13. Myslíte si, že je archeologie pro společnost prospěšná? Odpovědělo 50 respondentů veřejnosti a 50 studentů

(zejména u kladných reakcí). Zajímavý byl v tomto případě výskyt odpovědi typu: „ano, historie je každý den kolem nás“ a „ne, ale historie ano“ (graf 14). Tyto odpovědi ukazují na skutečnost, že část respondentů nezaměňuje pojmy archeologie a historie. Celkové zhodnocení této otázky ponecháváme na čtenáři. Ačkoliv veřejnost byla k otázce 12 skeptická, při zpracování z odpovědí vyplynuly následující kategorie: „ano, historie se nás týká“; „ano, minulost se nás týká“; „ano, stále nějaké objevy“; „ano, památky kolem nás“; „ano, pro poučení

z minulosti“. Zde uvedené názory bychom mohli částečně zařadit k otázce 13. Pouze jeden respondent se uchýlil k odpovědi „nevím“. Ve skupině studentů nevýrazně převládl kladný názor (28 respondentů), pouze sedmáct studentů svoji odpověď zdůvodnilo, což nás překvapilo. Kromě již zmíněných názorů přibyla kategorie „ano, negativně“ a to v souvislosti s pozastavením stavebních aktivit investorů. Pouze tři studenti nebyli schopni svou zápornou odpověď blíže zdůvodnit.

Otázku 13 ohledně „prospěšnosti archeo-

logie pro společnost“ jsme nijak blíže nespecifikovali. Přesto byla zodpovězena kladně u 90% všech respondentů (tabulka 5; podobně v ostatních projektech, např. Mikešová 2012, 90; Ramos - Duganne 2000, 22–26; Pokotylo - Guppy 1999, 406–407). Navíc jsme zaznamenali třicet zdůvodněných kladných i záporných odpovědí (graf 15). Nejčastěji byla zmiňována potřeba poznat a pochopit naši minulost (10 respondentů), nás a naše předky (6); dále potřeba poučení do budoucna (5), přínos informací (3) či pracovní příležitost (1). Určitý rozpor jsme zaznamenali u pěti kladných odpovědí, které byly pro nás nepochopitelně zdůvodněny názory o marginalitě oboru či o jeho negativním vlivu („jako odstrašujícího případu“). Charakter odpovědí studentů se jen minimálně odlišoval. Nejčastěji byla opět zmiňována potřeba poznat a pochopit minulost (17), předky (9), dále nutnost poučit se do budoucna (4) a přínos nových informací

(4). Na rozdíl od veřejnosti uváděli studenti také záchranu památek (3).

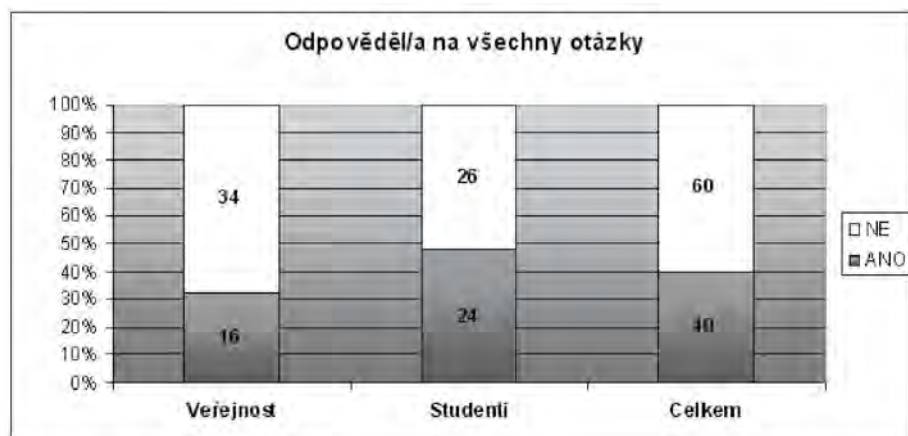
Otázku 14 ohledně povinného či volitelného dějepisu jsme záměrně formulovali opačně než lze očekávat. Tímto jsme chtěli prověřit momentální pozornost respondentů po vyplnění všech otázek dotazníku. K naší radosti jsme zjistili, že se žádný z respondentů nenechal oklamat. Celkem 85% všech respondentů bylo proti volitelnému dějepisu především na základních školách (tabulka 5). Přestože jsme nespecifikovali druhy škol, sami respondenti se k tomu často vyjadřovali. Veřejnost podpořila stávající povinný dějepis (pouze?) třiceti sedmi a studenti čtyřiceti osmi hlasy.

3. Celková charakteristika získaného souboru dat a obecné porovnání obou cílových skupin respondentů

Získaný soubor odpovědí sta respondentů se

Tabulka 6: Celková charakteristika souboru získaných odpovědí na všechny sledované otázky

otázka (číslo)	odpověděli		specifikovali		odpověď "ano"		odpověď "ne"		odpověď "nevím"	
	veřejnost	studenti	veřejnost	studenti	veřejnost	studenti	veřejnost	studenti	veřejnost	studenti
pohlaví	50	50	x	x	x	x	x	x	x	x
věk	50	46	x	x	x	x	x	x	x	x
vzdělání	50	50	x	x	x	x	x	x	x	x
profese	50	50	x	x	x	x	x	x	x	x
1	50	50	48	49	x	x	x	x	2	1
2	50	50	17	47	18	48	32	2	x	x
3	48	45	41	42	x	x	x	x	7	3
4	50	50	x	x	34	41	16	9	x	x
5	50	50	11	14	19	19	31	31	1	0
6	50	50	41	46	42	50	8	0	x	x
7	50	50	7	35	8	36	42	14	x	x
8	50	50	x	x	8	42	42	8	x	x
9	50	50	26	36	41	31	9	19	3	0
10	50	50	23	37	28	34	22	16	4	3
11	46	50	46	50	x	x	x	x	6	0
12	50	50	14	17	19	28	31	22	1	3
13	50	50	30	38	48	42	2	8	1	0
14	50	50	x	x	13	2	37	48	x	x
15	50	50	x	x	46	49	4	1	x	x
celkem	944	941	304	411	305	403	245	147	25	10

Graf 16. Četnost dotazníků, ve kterých byly získány odpovědi na všechny otázky

vyznačoval poměrně vysokou variabilitou, ale také různou kvalitou. Většina odpovědí byla spíše stručného charakteru, kromě textu jsme zcela výjimečně zaznamenali i graficky ztvárněné formy odpovědí (většinou recese ze strany studentů). Velký problém při zpracování výsledků představovaly odpovědi na nejednoznačné či nejasně formulované otázky. Často jsme také naráželi na odpovědi, které by byly pochopitelné v souvislosti s jinou otázkou v dotazníku, než u jaké byly napsány. Tyto problémy se týkaly především dotazníků, které respondenti vyplňovali sami.

Souhrnnou charakteristiku odpovědí na všechny sledované otázky znázorňuje tabulka 6. V prvním sloupci zleva jsou uvedeny sledované demografické proměnné a čísla otázek; ve sloupci „odpověděli“ jsou uvedeny počty respondentů, kteří na danou otázku odpověděli. Ve sloupci „specifikovali“ jsou zaznamenány počty respondentů, kteří svou odpověď zdůvodnili či blíže specifikovali (u otázek 1, 3, 11 myšlena jakákoliv specifikace; u otázek 2, 5, 6, 7, 12, 13 myšlena specifikace pouze v případě kladné

odpovědi „ano“; u otázek 9 a 10 započítány také specifikace záporných odpovědí), odpovědi „nevím“ nebyly započítány. Ve sloupci „odpověď ano“ jsou uvedeny četnosti kladných odpovědí a ve sloupci „odpověď ne“ uvedeny četnosti záporných odpovědí. Ve sloupci „odpověď nevím“ jsou uvedeny počty odpovědí typu „nevím“. Značka x označuje pole, ve kterých nelze z logických důvodů hodnoty vyplnit. Z údajů v tabulce je zřejmé, že ochota bezplatně odpovídat byla vcelku vyrovnaná u veřejnosti i studentů.

Tabulka 7: Porovnání shody v odpovědích na otázky typu ano/ne mezi veřejností a studenty. Vertikální uspořádání tabulky respektuje pořadí od naprosté shody až po maximální rozdíl mezi absolutními četnostmi odpovědí (viz třetí sloupec).

číslo otázky	blok otázek	rozdíl v četnostech shodných odpovědí
5	B	0
15	x	3
10	C	6
13	E	6
4	B	7
6	C	8
12	E	9
9	C	10
14	E	11
7	D	28
2	B	31
8	D	34

Z celkem 1900 možných odpovědí jsme získali 1885. Snaha a ochota odpovědět na všechny otázky v dotazníku se projevila spíše na straně studentů (graf 16). Nejméně odpovědi v obou skupinách se vyskytlo u otázek č. 3 a 11. Co se týče specifikace, případně zdůvodnění zvolené odpovědi, zaznamenáváme opět mnohem častější argumentaci na straně studentů. Studenti také mnohem méně využívali odpověď „nevím“ (studenti 10, veřejnost 25 záznamů).

Z důvodu snadného porovnání shody v odpovědích typu ano/ne byla vytvořena tabulka 7. Na první pohled je zřejmé, že maximální shoda nastala pouze u otázky 5, nejvíce se obě skupiny shodují v blocích B, C, E. Největší rozdíl mezi veřejností a studenty se projevil v odpovědích na otázky 2 (osobní zkušenost) a 8 (koupě publikace).

DISKUSE

V této kapitole se hodláme podělit o několik podstatných zjištění týkajících se metody a výsledků průzkumu. Nejprve bychom upozornili na fakt, který jsme při živelné přípravě z časových důvodů opomenuli, a to studium podobných projektů (např. *Pokotylo - Guppy 1999; Ramos - Duganne 2000; nověji též Květina - Neumanová 2009*). Na základě získaných empirických zkušeností jsme pozorovali velký rozdíl v kvalitě odpovědí, které byly získány při dotazování přímou řečí (odpovědi zapisoval jeden z autorů dotazníku) a při vyplňování dotazníku samotnými respondenty. Zjistili jsme, že dotazování mluvenou řečí je pro respondenty srozumitelnější, více uvolněné a vede spíše k získání odpovědi. Tuto formu jsme aplikovali zejména při dotazování respondentů z řad veřejnosti. Studentům byly předloženy dotazníky v tištěné podobě. Při vyplňování dotazníku měli respondenti (i přes možnost konzultovat s autory jakoukoli nejasnost) tendenci nebrat dotazník vážně, dělat si legraci, vypouštět snahu o porozumění otázce či odpovídat na jinou otázku a podobně (např. respondent neuvedl pohlaví, věk, student dokonce nevěděl o KAR). Nabyli jsme tak přesvědčení, že veřejnost

tento výzkum pojala s větší vážností, zatímco studenti v některých případech přistoupili k vyplňování dotazníku jako k další z mnoha formalit v jimi nově objevovaném akademickém světě.

Dále bychom se rádi zastavili u výsledků studentů 1. ročníku KAR, které nejsou oproti našemu očekávání nijak slavné. Na základě rozhovorů s některými studenty po ukončení průzkumu jsme zjistili, že jej nebrali příliš vážně, některé otázky jim připadaly nevhodné a dokonce jsme zaregistrovali případ studenta, který se nechtěl průzkumu zúčastnit. Domníváme se, že tyto faktory mají na zjištěné výsledky při takto nízkém počtu respondentů neopominutelný vliv. Na druhou stranu jsme však předpokládali, že studenti vysoké školy mají určitou zodpovědnost a také zájem vyjádřit svůj názor na obor, který se rozhodli studovat. Pokud jsou získané odpovědi výrazně zkreslené nevolí účastnit se průzkumu a neodpovídají tedy plně realitě, vystihují přinejmenším povahu respondentů. Domníváme se proto, že prezentované výsledky průzkumu, názory a invence studentů 1. ročníku KAR nesouvisí s úrovní výuky KAR, ale s povahou, zodpovědností a především (ne)zájmem „čerstvých“ studentů o realizovaný průzkum. Doufejme, že totéž neplatí i o samotném oboru archeologie.

Zajímavým postřehem je možná odlišnost odpovědí některých respondentů, která mohla vzniknout vlivem specifického prostředí, ve kterém byl dotazník vyplněn (v klidu doma, hromadně v učebně, mezi čtyřma očima s autorem dotazníku atd.). Významným faktorem podílejícím se na výsledku každého dotazníku byl i čas, který byl respondentovi poskytnut na jeho vyplnění (nebyl stanoven přesný limit na vyplnění dotazníku). V další etapě průzkumu budou zohledněny i tyto dva faktory.

Považujeme za nutné zmínit skutečnost, kterou mnozí archeologové tuší, ale průzkum na ni přímo poukázal. Díky rozsáhlé diskusi s veřejností i studenty během vyplňování otázky 14 se ukázalo, jak významnou roli hraje v životě člověka kvalitní učitel dějepisu

na základní škole. Proto by se alespoň někteří archeologové mohli zaměřit na dosažení vyšší kvality výuky dějepisu už na základních školách (blíže např. Mikešová 2012). Ať již formou zřízení archeologických kroužků, nebo vlastních tematických přednášek během výuky s ukázkami konkrétních artefaktů. Další možností působení archeologů na veřejnost by se mohlo stát pořádání kurzů pro pedagogy základních a středních škol, kde by se podávaly aktuální informace o nových objevech a vývoji oboru jako takového. Také by bylo možné zvát jednotlivé školy na návštěvy probíhajících výzkumů.

Neméně zajímavé je zjištění, které poukazuje na obecně uváděný názor o srozumitelnosti prezentovaných výsledků archeologů v médiích. Autoři většiny zpráv nejsou archeologové, ale redaktori a moderatori, kteří informace podávají „lidštěji“, na druhou stranu se v mnoha případech dopouštějí faktických chyb, spojují archeologická zjištění s historickými osobnostmi a význam objevu zpravidla naddimenzují ad absurdum. Podnětným by v tomto případě byl experiment, který by spočíval v sepsání příspěvku o tomtéž výzkumu archeologem a novinářem, přičemž oba texty by po té byly předloženy respondentům k posouzení jejich srozumitelnosti. Většina archeologů cítí (ve skrytu duše) při psaní populárního textu jistou svázanost a budoucí konfrontaci s odbornou archeologickou obcí; jistou profesionální deformaci písemného projevu (užívání odborných termínů) není potřeba zdůrazňovat.

Mezi odpověďmi na otázku 13, která zněla: „Myslíte si, že je archeologie pro společnost prospěšná?“, jsme zaznamenali alarmující zjištění. Zmíněna totiž byla marginalita tohoto oboru a dokonce i jeho negativní vliv („jako odstrašujícího případu“). Jednou z významných příčin tohoto jevu může být způsob managementu některých archeologických organizací a jejich postupy vůči investorům (např. vizáž a vystupování archeologa během jednání nebo neschopnost kompromisů), dále pak způsob vedení jednotlivých výzkumů (významná role osobnosti vedoucího archeologa), volba a při-

stup k brigádníkům z řad veřejnosti. Výskyt negativních reakcí na prospěšnost archeologie byl v tomto zkoumaném vzorku způsoben odpověďmi respondentů, kteří brigádně pracovali na archeologických výzkumech a považují archeology za inteligentní kopáče, kteří nejsou finančně dostatečně ohodnoceni, o společenském kreditu ani nemluvě.

ZÁVĚRY

Přestože získaný soubor informací a dat samozřejmě nelze považovat za reprezentativní vzorek názorů veřejnosti (srov. např. Pokotylo - Guppy 1999; Ramos - Duganne 2000), některé výsledky dovolují rozšířit úvahy na toto téma. Obecná úroveň informovanosti o činnosti či výsledcích archeologie není příliš valná, vlastní hlubší zájem projevila pouze malá část respondentů. Za podstatný výsledek však považujeme kromě vlastních empirických zkušeností především zjištění, že veřejnost je ochotna podělit se o své názory či zkušenosti. Rozsáhlejší interpretace informací obsažených v odpovědích jednotlivých bloků otázek v předložené stati záměrně ponecháváme na čtenáři.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bychom rádi poděkovali především všem respondentům (obou pohlaví), kteří nám poskytli svůj čas a podělili se s námi o vlastní názory a zkušenosti. Dále děkujeme také těm, kteří nám pomohli s distribucí dotazníků dalším osobám. Na závěr děkujeme také (aktivním) účastníkům doktorského Teoretického semináře v akademickém roce 2006/2007 za diskusi k prezentovaným výsledkům a zvláště vedoucímu semináře Doc. PhDr. Martinu Gojdovi CSc. za cenné připomínky k předloženému textu. Publikace textu byla podpořena projektem OP VK Archeologické strategie (CZ.1.07/2.3.00/20.0036), který je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

LITERATURA

Květina, P. – Neumanová, K. 2009: Dotazníkový průzkum „Percepce archeologie 2008“. Archeologické rozhledy 61.4, 715–724.

Mikešová, V. 2012: Archeologie a veřejnost – vztah vědního oboru a laické veřejnosti. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, Univerzita Karlova.

Pokotylo, D. – Guppy, N. 1999: Public opinion and archaeological heritage: views from outside the profession. *American Antiquity* 64.3, 400–416.

Ramos, M. – Duganne, D. 2000: Exploring public perceptions and attitudes about archaeology. Report prepared by Harris Interactive for Society for American Archaeology. (<http://www.saa.org/portals/0/SAA/pubedu/nrptdraft4.pdf>)

SUMMARY

The Public and Archaeology project was focused on gathering data concerning the opinion of current population on archaeology. The public opinion survey included following questions: ideas on archaeology and archaeologists, experience with archaeological activities, monitoring of archaeological results and self interest. Opinions of two target groups were collected: 50 representatives of general public and 50 first-year undergraduate students of archaeology of the Department of archaeology, University of West Bohemia in Pilsen. The replies of the two target groups were analysed and compared.

PŘÍLOHA – DOTAZNÍK

Průzkum veřejného mínění o vztahu archeologie a moderní společnosti v západních Čechách (interní průzkum Katedry archeologie Západočeské univerzity v Plzni, listopad 2006)

Pohlaví muž/žena

Věk

Vzdělání ZŠ SŠ SŠ(Mat.) VO VŠ

Profese

1. Co Vás první napadne, když slyšíte slovo archeologie?

(Co je podle Vás symbol archeologie?)

2. Máte nějakou osobní zkušenost s archeologií?

(ANO x NE, pokud ANO jakou?)

3. Jak si představujete prototyp archeologa?

4. Znáte osobně nějakého archeologa?

(ANO x NE)

5. Pokud ano, ovlivnil nějakým způsobem Váš vztah k archeologii, historii či památkám?

6. Zaregistroval/a jste v poslední době nějaké výsledky archeologů?

(NE, TV, rozhlas, noviny, internet, jinde)

7. Navštívil/a jste v poslední době nějakou přednášku či expozici s archeologickou tematikou? (ANO x NE, pokud ANO jakou?)

8. Koupil/a jste si v nedávné době nějakou publikaci se zaměřením na a) archeologii b) historii?

(ANO x NE)

9. Domníváte se, že prezentované výsledky archeologů jsou ne-archeologům srozumitelné? (ANO x NE, proč?)